

ISSN 1728-8975

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті  
Казахский национальный педагогический университет имени Абая  
Abai Kazakh National Pedagogical University

# ХАБАРШЫ ВЕСТНИК BULLETIN

«Жаратылыстану-география ғылымдары» сериясы  
Серия «Естественно-географические науки»  
Series of «Natural-geographical sciences»  
№3(61)

Алматы, 2019

Казахский национальный педагогический университет имени Абая

ВЕСТНИК  
Серия «Естественно-географические науки»  
№3(61), 2019 г.

Периодичность – 4 номера в год.  
Выходит с 2001 года.

Главный редактор:  
к.х.н., д.н. о Земле, проф. Х.Н.Жанбеков

Редакционная коллегия:  
зам. гл. редактора, д.г.н., проф.  
К.Д. Каймулдинова,  
д.пед.н., проф. Ж.А. Шокыбаев,  
д.биол.н., проф. З.Б. Тунгышбаева

Члены редколлегии:  
д.геогр.н., проф., академик НАН РК  
А.С. Бейсенова,  
д.х.н., проф., академик НАН РК  
Е.Ә. Бектуров,  
д.х.н., проф. С.Р. Конуспаев,  
д.пед.н., проф. Н.К. Ахметов,  
д.г.н., проф. Б.Ш. Абдиманов,  
д.биол.н., проф. Е.Т. Тазабекова,  
д.биол.н., проф. Д.К. Айдарбаева,  
д.х.н., проф. Н.А. Бектенов,  
д.пед.н., проф. А.А. Саипов,  
д.х.н., проф. Г.И. Мейирова,  
д.геогр.н., проф.  
А.Н. Нигматов (Узбекистан),  
д.биол.н., проф.  
Б.М. Дженбаев (Кыргызстан),  
д.биол.н., проф.  
А.А. Мамадризохов (Таджикистан),  
д.пед.н., проф. Н.Д. Андреева (Россия),  
д.пед.н., проф. С.В. Суматохин (Россия),  
д.х.н., проф. Д.Ю. Мурзин (Финляндия),  
доктор PhD Ренато Сала (Италия),  
д.геогр.н., проф.  
Бургхард Мейер (Германия),  
доктор PhD Давид Лорант (Венгрия),  
к.х.н. Ж.М. Жаксибаева (ответ. секретарь)

© Казахский национальный педагогический университет им. Абая, 2018

Зарегистрировано  
в Министерстве культуры и информации РК  
8 мая 2009 г. N10110 – Ж

Подписано в печать 07.09.2018.  
Формат 60x84<sup>1</sup>/<sub>8</sub>. Объем 17,75уч.-изд.л.  
Тираж 300 экз. Заказ391.

за 2016 год индексируемый КазБЦ имеет  
импакт-фактор – 0,015

050010, г. Алматы, пр. Достык, 13.  
КазНПУ им. Абая

Издательство «Ұлағат»  
Казахского национального педагогического  
университета имени Абая

## БИОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ BIOLOGICAL SCIENCES

- Кожаниязова У.Н., Шыныбекова Ш.С., С.Н. Әбдірешов  
Егеуқұйрықтың қалқанша безі және гипотиреоз..... 46  
Kozhaniyazova U.N., Shynybekova Sh.S., Abdreshov S.N.  
Thyroid and hypothyroidism in rats..... 47
- Бижанова Н.Ә., Малгельдиев Д.Н., Грачев А.А.,  
Жапаркулов Т.М. Туркестанская рысь (*Lynx lynx isabellina*) в  
Иле - Алатауском национальном парке..... 51  
Bizhanova N., Malgeldiev D., Grachev A., Zhaparkulov T. The  
Turkestan lynx (*Lynx lynx isabellina*) in Ile - Alatau national  
park..... 52
- Nuraly A., Aknazarov S., Esin Araydin Varol, Amzeeva U.,  
Mutushev A., Bekseitova K. Development and research of  
hemisorption material with a honeycomb structure..... 56  
Нұралы А.М., Акназаров С.Х., Esin Araydin Varol, Әмзеева  
Ұ.М., Мутушев А.Ж., Бексейтова К.С. Микроторлы  
құрылымды гемосорбциялық материалды әзірлеу және  
зерттеу..... 57
- Нұржан А.К., Ерболат М.Е., Кенесжанова А.Е., Атанбаева  
Г.К., Күлбаева М.С., Молсадыққызы М., Бабашев А.М.  
Нитриттік улану кезіндегі егеуқұйрықтардағы қанның  
биохимиялық көрсеткіші..... 60  
Nurzhan A.K., Erbolat M.E., Keneszhanova A.E., Atanbaeva  
G.K., Kulbaeva M.S., Molsadykyzy M., Babashev A.M.  
Biochemical indicators of blood in poisoning rats with  
nitrites..... 61
- Нұрғиса С.Б., Бабашев А.М. Лимфа мен қанның мидың  
ишемиясы кезіндегі реологиялық параметрлері..... 65  
Nurgissa S.B., Babashev A.M. The rheological parameters of  
blood and lymphy after cerebral ischemia..... 66
- Татарина Г.Ш., Нариманова К.М. Педагогическая  
деятельность по профилактике вредных пищевых привычек у  
школьников..... 69  
Tatarinova G.S., Narimanova K.M. Pedagogical activities for the  
prevention of harmful eating habits among  
schoolchildren..... 70
- ### ЭКОЛОГИЯ ECOLOGY
- Аитова Б.Н., Тилекова Ж.Т. Развитие экологической политики  
природопользования для школьников..... 74  
Aitova B., Tilekova Zh. The development of environmental policy  
of nature management for schoolchildren..... 75
- Иманкулова С.К., Қалиев М.К., Исатаева А.Ж. Талдықорған  
өңірінің өсімдіктер жабынына биологиялық  
талдау..... 83  
Imankulova S., Kaliyev M., Issatayeva A. Biological analysis of  
vegetation cover of Taldykorgan region..... 84
- Сейітжанов Ә.Ф., Раметова Б.А. Органикалық химия курсының  
оқыту барысында экологиялық білім беруді қалыптастыру  
мәселелері..... 88

4. Khoroshilov S.Y., Karpun N.A., Polovnikov S.G., Nikulin A.V., Kuzovlev A.N. Selective Hemosorption of Endotoxin in the Treatment of Abdominal Sepsis. *General Reanimatology*. - 2009. - №5(6). - P. 83.
5. Shoji H. Extracorporeal endotoxin removal for the treatment of sepsis: endotoxin adsorption cartridge (toraymyxin). *Ther. Apher. Dial.* - 2003. №7(1). - P. 108-114.
6. Burkova N.V. *Primenenie regionarnoj maloob'emnoj gemoperfuzii, svetoterapii i lazernogo izlucheniya v kompleksnom lechenii bol'nyh s gnojnoj patologiej pal'cev i kisti* / N.V.Burkova, D.G.Rutenburg, N.A.Arseniev i dr. // *Efferentnaya terapiya*. - 2010. - T.16. Vyp. 3. - S. 34-41.
7. Sosin I.K. *Narcology* / Sosin I.K., Chuev Yu.F. - Kharkov: Collegium. - 2005. - P. 800.
8. Shilov V.V. *Vozmozhnosti primeneniya metodov ekstrakorporal'noj detoksikacii v lechenii ostryh otravlenij azaleptinom* / V.V.Shilov, M.V.Aleksandrov, M.I.Gromov i dr. // *Efferentnaya terapiya*. - 2009. - T.15. Vyp. 3-4. - S. 32-34.
9. Pyanova L.G. *Uglerodnye sorbenty v medicine i proteomike. Himiya v interesah ustojchivogo razvitiya*. - 2011. №19(1). - P. 113.

ӘОЖ 516.29.11

А.Қ. Нұржан<sup>1</sup>, М.Е. Ерболат<sup>1</sup>, А.Е. Кеңесжанова<sup>1</sup>, Г.Қ. Атанбаева<sup>1</sup>, М.С. Күлбаева<sup>1</sup>,  
М. Молсадыққызы<sup>1</sup>, А.М. Бабашиев<sup>2</sup>

<sup>1</sup>әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,  
Алматы қ., Қазақстан

<sup>2</sup>Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,  
Алматы қ., Қазақстан

## НИТРИТТІК УЛАНУ КЕЗІНДЕГІ ЕГЕУҚҰЙРЫҚТАРДАҒЫ ҚАННЫҢ БИОХИМИЯЛЫҚ КӨРСЕТКІШІ

*Аннотация*

Адам денсаулығын қорғау қазіргі заманғы өзекті міндет болып отыр. Антропогендік қызметтің нәтижесінде адамзат ағзаның бейімделу механизмдерінің эволюциясы процесінде қалыптасуына ықпал еткен табиғаттан және шарттардан көбірек алыстатады. Адам өзі жасаған өзге де шарттардың қысымын сезініп, техникалық прогрестің кепіліне айналады.

Азот құрамында оттегі бар органикалық емес қосылыстар (мұнда азот және азот қышқылдары, сондай-ақ олардың тұздары: нитраттар, нитриттер және азот оксидтері кіреді) қазіргі уақытта ерекше назар аударады. Олар адам ағзасына негізінен тағаммен және нитраттар, нитриттер түрінде ауыз сумен түседі.

Нитраттар мен нитриттердің жіті және созылмалы уыттану көріністерінің бірі метгемоглобинемия және гемиялық гипоксия болып табылады, бұл ағзалар мен тіндердегі әртүрлі өзгерістерге әкеп соғады.

Гипоксия - маңызды себептердің бірі және бірқатар сыни жағдайлардың салдары. Оны іске қосу тетігі-тіндерді полиорган жетіспеушілігінің дамуымен оттегімен жабдықтаудың бұзылуы. Әр түрлі органдар мен жүйелердің зақымдану дәрежесі әртүрлі болуы мүмкін, бұл едәуір дәрежеде ағзалардың бастапқы жағдайы мен функционалдық қабілетіне және ең аз дәрежеде - бастапқы зақымдау факторына байланысты.

Адам ағзасында пайда болатын бұзылыстардың әртүрлілігі мен ауырлығы нитритті уланудың салдарын азайтуға бағытталған кешенді шараларды әзірлеу және емдеу алдын алу шараларын жетілдіру қажеттілігін білдіреді.

**Түйін сөздер:** адам ағзасы, нитриттер, нитраттар, азоттың оттекті қосылыстары, гипоксиялық жаттығулар, эволюция, жіті және созылмалы уыттану.